

КОНЦЕПТ MUTTERSCHAFT В РОМАНЕ АННЫ ХЕРЦ «STERNSCHNUPPEN»

В статье рассматривается концепт MUTTERSCHAFT и способы его выражения на примере произведения Анны Херц „Sternschnuppen“. Данный концепт является составляющей концептополевой организации концептуальной доминанты СОСТОЯНИЕ ЧЕЛОВЕКА. Особое внимание уделено феномену «физическое состояние».

Ключевые слова: концепт, концептополе, концептуальная доминанта.

Курохтіна А. М. Концепт MUTTERSCHAFT у романі Анни Херц „Sternschnuppen“. У статті розглядається концепт MUTTERSCHAFT та засоби його відображення у творі Анни Херц „Sternschnuppen“. Цей концепт є складовим концептопольовою організації концептуальної домінанти СТАН ЛЮДИНИ. Особлива увага приділяється феномену «фізичний стан».

Ключові слова: концепт, концептополе, концептуальна домінанта.

Kurokhtina A.M. MOTHERHOOD concept in work by Anne Hertz „Sternschnuppen“. The article deals with the concept of MOTHERHOOD and ways of its manifestation in Anne Hertz's novel „Sternschnuppen“. This concept is a component of conceptual field organization of the dominant concept STATE OF A HUMAN BEING. The special attention is paid to the phenomenon of “physical state”.

Key words: concept, conceptual field, dominant item of concept.

Современная лингвокультура представляет собой совокупность ценностных ориентиров и концептуальных доминант. Они, в свою очередь, являются репрезентантами культуры, как отдельных народов, так и человечества в целом. Во многом именно благодаря наличию подобных характеристик и концептуальных доминант определяются особенности того или иного этноса.

Проблемам лингвокультурологии посвятили свои работы многие отечественные и зарубежные лингвисты, а именно: Н. Л. Арутюнян, Ф. С. Бацевич, О. С. Бондаренко, С. Г. Воркачев, В. И. Карасик, Е. С. Кубрякова, В. Н. Манакин, А. Н. Приходько, Ю. С. Степанов [Арутюнян 2007; Бацевич 2003; Бондаренко 2005; Воркачев 2004; Карасик 1996; Кубрякова 1997; Манакин 2012; Приходько 2008; Степанов 1997] и др.

Объектом нашей разведки выступает текст романа „Sternschnuppen“ современной немецкой писательницы Анны Херц, а **предметом** – концепт MUTTERSCHAFT. Однако прежде чем перейти к рассмотрению этого концепта в тексте романа, определимся с тем, что мы будем понимать под концептом и концептуальной доминантой. Традиционно концепт рассматривается как этнокультурное образование. Так В. Н. Манакин понимает под концептом "единицу, которая выражает этнонациональную специфику и вербализируется в словах, фразеологизмах и в других языковых средствах" [Манакин 2012, с. 70]. Ю. С. Степанов рассматривает концепт как "сгусток культуры в сознании человека и то, посредством чего человек сам входит в культуру" [Степанов 1997, с. 70]; у С. Х. Ляпина концепт – это своеобразный культурный ген, который входит в генотип культуры [Ляпин 1997, с. 16]. В. И. Карасик трактует концепт как "первичное культурное образование, которое транслируется в разные сферы существования человека" [Карасик 1996, с. 6]. Согласно точке зрения А. Н. Приходько, концептуальные доминанты представляют собой "вербализованные смыслы среды существования этноса и его жизненного мира" [Приходько 2008, с. 145].

MUTTERSCHAFT как отдельный концепт не рассматривался в современной лингвокультурологии. Он является составляющей концептополевой организации концептуальной доминанты СОСТОЯНИЕ ЧЕЛОВЕКА. В основном, концептуальная доминанта СОСТОЯНИЕ ЧЕЛОВЕКА подразделяется на два сложно структурированных феномена: психическое состояние и физическое состояние. В настоящее время наиболее изученным выступает феномен «психическое состояние», что нашло свое отражение в работах Н. А. Красавского, А. Н. Лук, Е. С. Путий, В. И. Шаховского. Феномен "физическое состояние" – остается недостаточно изученным, что и определяет **актуальность** и **перспективы** нашего исследования, посвященного концепту MUTTERSCHAFT, выступающему

репрезентантом концептуальної домінанти СОСТОЯНИЕ ЧЕЛОВЕКА, а саме його феномена "фізическе состояние".

Целью данного дослідження являється описання концепта MUTTERSCHAFT, а **задачами** – визначення стереотипів і існуючих відмінностей при вербалізації концепта в тексті автора.

Лексикографічні джерела трактує поняття МАТЕРИНСТВО – як стан жінки-матері в період вагітності, пологів, годування дитини; властивий матері свідомість родинної зв'язі її з дітьми (відчуття материнства) [Ожегов 2004, с. 437; Duden 2003, с. 1112; Wahrig 2000, с. 898]; "відчуття жінки-матері до дитини; бажання стати матір'ю" [Сліпущко 2007, с. 154].

Інтересним, на наш погляд, є те, що в тексті роману А. Херц цей концепт не заявлений безпосередньо. В ньому повністю відсутня лексическа об'єктивізація концепта MUTTERSCHAFT. Однак він опосередковано репрезентується через такі концептуальні домінанти, як MENSCH (Frau), ORDNUNG, ARBEIT і PFLICHT.

В житті головної героїни роману Свенії Христіансен настає один з кращих і одночасно складніших періодів її життя. Нарешті-то вона отримує місце роботи, на якому вона навіть мріяти не могла: керівниця офісом „Royal Fürstenberger“. Це взлет в її кар'єрі і межа всіх її бажань. Розвитку своєї кар'єри були присвячені всі думки і прагнення цієї молодої жінки: „*Das letzte Mal – von meinem Gespräch mit der Geschäftsleitung der Fürstenberger-Gruppe mal abgesehen – war ich vor zwanzig Jahren hier, als ich als Schülerin ein dreiwöchiges Praktikum gemacht habe. Schon damals dachte ich, dass es ein absoluter Traum sein müsste, einmal in diesem Hotel zu arbeiten*“ [Hertz 2008, с. 19]. Свенії тридцять шість років, вона пишається своїми успіхами: „*Mit meinen nur sechsenddreißig Jahren verantworte ich dann eines der wichtigsten Fürstenberger-Hotels – ich könnte platzen vor Stolz!*“ [Hertz 2008, с. 20]. І знову їй доводиться переїждати в інший місто за кар'єри. Свенія багато їздила по світу, так як цього вимагала робота, відкладаючи створення родини: „*Nachdem sowohl Carsten als auch ich einige Jahre kreuz und quer durch die Welt gereist waren – er als Wirtschaftsprüfer, ich durch alle möglichen Hotels und alle möglichen Bereiche – und uns mehr oder weniger nur ein paar Tage im Monat sehen konnten, wollten wir endlich unser gemeinsames Leben beginnen*“ [Hertz 2008, с. 21].

Таке усердя обумовлено, в першу чергу, тим, що Свенія за медичними показателями не може мати дітей, що і послужило толчком до такої бурної кар'єри: „*Genau genommen haben mir verschiedene Ärzte versichert, dass ich überhaupt keine Kinder bekommen kann*“ [Hertz 2008, с. 159]. Однак таке ставлення до професійної діяльності продовжувалося і до того моменту, коли головна героїня дізналася про свою вагітність. Освідомлення майбутнього материнства не принесло в її життя якихось позитивних емоцій, кар'єра залишається для неї основним в житті, і змінювати Свенія нічого не хоче: „*Aber ich hatte doch jetzt ganz andere Pläne*“, *bringe ich schluchzend hervor. „Ich meine, ich habe mittlerweile alles auf ein Leben ohne Kinder ausgerichtet. Mein Mann und ich, wir haben mit dem Thema abgeschlossen... Habe an meiner Karriere gearbeitet, und das sehr erfolgreich, und ... und ... und jetzt ernte ich quasi zum ersten Mal die Früchte meiner Arbeit, und da ...*“ [Hertz 2008, с. 103].

В подальшому свідомість свого нового стану викликає у героїни сумішні і суперечливі почуття. З одного боку, це сприймається з ентузіазмом оточуючими. Сестра, наприклад, радіє, вона завжди співчувувала Свенії тому, що у Свенії не було дітей: „*Mensch, Svenja! Das ist ja super! Endlich wird euer Traum wahr! Du hast mir all die Jahre so leid getan, und ich fühlte mich immer ganz schlecht, weil es bei Sebastian und mir so leicht geklappt hat! Und dann gleich Zwillinge!*“ [Hertz 2008, с. 106]. З іншого боку, сама Свенія подібного почуття радості не відчуває. Для неї ця вагітність – порушення всіх її планів і намірів, все вже було розраховано: „*Aber dann ist alles anders gekommen, und ich habe jetzt die Chance, die ich mir gewünscht habe. Das Hotel, von dem ich immer geträumt habe, seit meinem ersten Praktikum dort. Ich habe so hart dafür gearbeitet – endlich ist mein Plan*

aufgegangen! Und jetzt... jetzt weiß ich zum ersten Mal in meinem Leben überhaupt nicht mehr, was ich machen soll. Zum ersten Mal habe ich absolut keinen Plan“ [Hertz 2008, с. 107].

Привычный для Свении мир полностью меняется. Возможность иметь детей вступает в противоречие с ее карьерными планами и достижениями, следовательно, концепт MUTTERSCHAFT вступает в противоречие с базовым концептом немецкой лингвокультуры ORDNUNG. Материнство полностью нарушает установившийся в жизни героини порядок и заставляет его видоизмениться в зависимости от новых обстоятельств.

Новое для нее физическое состояние усугубляется психологическим кризисом, который испытывает Свения, узнав, что ее муж изменил ей. При этом причину своего поведения ее супруг мотивирует как раз тем, что именно стремление его жены заниматься карьерой, а не домом и детьми, послужило отправной точкой их разрыва: *„Weiß du, ich habe in letzter Zeit viel über uns nachgedacht. Mir ist einfach klargeworden, dass ich ein anderes Leben möchte als du. Kinder, Familie, ein eigenes Haus hier in München – das ist mir wichtig. Und sei doch ehrlich, du wirst doch noch die nächsten dreißig Jahre in der Weltgeschichte rumgondeln“* [Hertz 2008, с. 115].

Невозможность что-либо изменить обостряет и без того сложное психическое состояние героини, нет уже былой самоуверенности, она чувствует себя слабой и покинутой женщиной, которой нужна поддержка: *„Wie konnte das alles nur passieren? Wie konnte das gerade mir passieren? Jetzt fangen die Tränen wirklich an zu laufen, erst nur ein paar, schließlich schüttelt es mich richtig. Ich fühle mich unglaublich allein und verlassen. Was ich genau genommen leider auch bin. Verlassen und schwanger. Mit Zwillingen. Großartig!“* [Hertz 2008, с. 118]. Концепт MUTTERSCHAFT выступает в паре с антиконцептом VERLASSENHEIT, то есть "быть покинутым, одиноким" [Duden 2003, с. 1707]. И все же именно будущее материнство, которое она вынуждена проживать в одиночестве, помогает героине преодолеть сложившиеся обстоятельства.

При этом нам представляется достаточно интересным и то, как героиня романа, прообразом которой, несомненно, является поколение молодых немок сегодня, продолжает бороться одновременно и за свое материнство, и за возможность дальше продвигаться по карьерной лестнице. Первое не исключает второе. Современная женщина, с точки зрения автора романа, бесспорно, способна совмещать материнство и карьеру, ведь именно она в ответе за благополучие и жизнь своих будущих детей. Минуты отчаяния сменяются у нее четким планом действий, которому ей в дальнейшем удастся неукоснительно следовать. В этом плане материнство и карьера не мешают, а в чем-то даже пересекаясь, поддерживают и подстраховывают друг друга. Она мечтает не только о своей успешной карьере, но и о том, что ее дети будут талантливы и тоже успешны:

„6. Oktober 2006

To – Do – Liste Svenja, Projekt „Zwillinge“

Einarbeitung Svenja im Fürstenberger

Recherche Kinderbetreuungsmöglichkeiten

Gespräch mit Generaldirektion

Klärung Finanzielles (Elterngeld? Kindergeld?)

Kinder bekommen und so kurz wie möglich pausieren

Rückkehr aus Elternzeit

Deutschlands erfolgreichste Hoteldirektorin werden

Kinder machen wegen Hochbegabung mit 16 Abitur, schließen mit 21 ihr Studium ab, werden beruflich sehr erfolgreich und versorgen ihre Mutter, die ein kleines Künstleratelier in Frankreich eröffnet“ [Hertz 2008, с. 119].

Взаимосвязь концепта MUTTERSCHAFT с базовыми концептами ORDNUNG и PFLICHT прослеживаются даже в названии приведенного плана. Будущие дети „рассматриваются“ как определенный проект, в котором Свения принимает участие. Причем концепты ORDNUNG и PFLICHT объективируются непосредственно в абсолютном телеономном концепте ARBEIT. Наряду с перечисленными концептами, концепт MUTTERSCHAFT неразрывно связан и с таким

базовим концептом як ZEIT, поскольку материнство рассматривается героиней как процесс, происходящий во времени, и имеющий не только начало, но и продолжение, причем следует отметить, что продолжение обязательно должно иметь результат, этот результат обязательно должен быть, по определению главной героини, положительным.

В дальнейшем в жизни Свении Христиансен все происходит именно так, как она и запланировала. Прервав на какое-то время профессиональную деятельность, она полностью отдается материнству, которое вызывает у нее смешанные чувства, с одной стороны – радости и счастья, а с другой – абсолютной усталости: „*Fand ich schon die Woche im Krankenhaus angestrengt, so muss ich jetzt erkennen, dass das noch goldene Zeiten waren – verglichen mit dem, was mich zu Hause erwartet hat. Nachts schlafe ich kaum, weil einer der beiden Zwerge immer wach ist und trinken will*“ [Hertz 2008, с. 233]. Свения оптимистично начинает смотреть в будущее, понимая, что трудности можно преодолеть, "свет в конце туннеля" уже виден: „*Zufrieden betrachte ich die Liste, die ich vor einigen Wochen gemacht habe, und stelle fest, dass doch alles gar nicht so schlimm ist... Kurzum: Ich finde mein Leben gerade zwar immer noch sehr anstrengend – es ist erstaunlich, mit wie wenig Schlaf man auskommen kann –, aber es gibt eindeutig Licht am Ende des Tunnels*“ [Hertz 2008, с. 249].

Таким образом, мы приходим к определенным **выводам**: как свидетельствуют факты, представленные в проанализированном нами романе, материнство и карьера не только возможны, а в большинстве случаев успешно сосуществуют в жизни современной немецкой женщины. Следовательно, концепт MUTTERSCHAFT может быть отнесен к базовым концептам немецкой лингвокультуры, наряду с такими, как ZEIT, ORDNUNG, PFLICHT, ARBEIT. Являясь составной частью концептуальной доминанты СОСТОЯНИЕ ЧЕЛОВЕКА, этот концепт в совокупности с вышеперечисленными представляет собой целое концептополе. Очевидно, подобные наблюдения являются релевантными не только для немецкой лингвокультуры. Нам представляется достаточно перспективным дальнейшее изучение концепта MUTTERSCHAFT на материале текстов других авторов. Это может дать исчерпывающие сведения о совокупности и неповторности не только немецкого, но и других этнических менталитетов.

Литература

- Арутюнян Н.Л. Понятие «сверхконцепт» // Vita in lingua: К юбилею профессора С.Г. Воркачева. Сб. ст. – Краснодар: Атриум, 2007. – С. 11-18. Бацевич Ф.С. Нариси з комунікативної лінгвістики. – Львів: Вид. центр ЛГУ ім. І. Франка, 2003. – 281 с. Бондаренко О.С. Концепти ЧОЛОВІКА і ЖІНКИ – в українській та англійській картинах світу: Автореф. дис. ... канд. філол. н. / 10.02.17. – Донецьк, 2005. – 260 с. Воркачев С.Г. СЧАСТЬЕ как лингвокультурный концепт. – М.: Гнозис, 2004. – 236 с. Карасик В.И. Культурные доминанты в языке. // Языковая личность: культурные концепты. – Волгоград-Архангельск: Перемена, 1996. – С. 3-16. Кубрякова Е.С. Категоризация мира: пространство и время (вступительное слово) // Категоризация мира: пространство и время. Материалы научн. конф. – М.: Диалог МГУ, 1997. – С. 3-14. Ляпин С.Х. Концептология: к становлению подхода. // Концепты. Научные труды Центроконцепта. – Архангельск: Поморский гос. ун-т, 1997. – Вып. 1. – С. 11-35. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація. – Київ: Видавничий центр „Академія“, 2012. – 284 с. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов; под общ. ред. проф. Л.И. Скворцова. – 24-е изд., испр. – Москва: ООО «Издательский дом «ОНИКС 21 век»: ООО «Издательство «Мир и Образование», 2004. – 1200 с. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с. Сліпушко О., Яременко В. Новий тлумачний словник української мови у трьох томах. – Київ: Видавництво «Аконіт», Т. 2. – 2007. – 926 с. Степанов Ю.С. Константы: Словарь русской культуры. Опыт исследования. – М.: Школа "Языки русской культуры", 1997. – 824 с. Duden : Deutsches Universalwörterbuch / Hrsg. von der Dudenredaktion. – Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2003. – 1892 S. Hertz Anne. Sternschnuppen. – München: Knaur Taschenbuch, 2007. – 478 S. Wahrig G. Wahrig Deutsches Wörterbuch / Neu hrsg. von R. Wahrig-Burfeind. – Gütersloh, München : Bertelsmann, 2000. – 1451 S.

УДК 811.112.2:81'276:62

ЛЯХ І.В.

(ДВНЗ «Криворізький національний університет»)

НОМІНАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ І ТЕРМІНОЛОГІЧНА НОМІНАЦІЯ: КОГНІТИВНІ АСПЕКТИ (на матеріалі німецької гірничої термінології)

Стаття присвячена когнітивним аспектам термінологічної номінації, аспектам вторинної номінації, мовної економії. Розглядаються номінативні і словотвірні особливості термінів-комполітів. Зроблено кількісний аналіз компонентів термінів-комполітів.

Ключові слова: термінологія, вторинна номінація, категорія, мовна економія, частини мови, композити.

Лях И.В. Номинативная деятельность и терминологическая номинация: когнитивные аспекты (на материале немецкой горной терминологии). Статья посвящена когнитивным аспектам терминологической номинации, аспектам вторичной номинации, языковой экономии. Рассматриваются номинативные и словообразовательные особенности терминов-компонентов. Произведен количественный анализ компонентов терминов-компонентов.

Ключевые слова: терминология, вторичная номинация, категория, языковая экономия, части речи, композиты.

Liakh I.V. Nominative activity and terminological nomination: cognitive aspects (on the German mine terminology material). This article deals with cognitive aspects of terminological nomination, aspects of secondary nomination, language economy. The nominative and word-forming features of terminological compound words are considered. The quantitative analysis of the terminological compound components is made.

Key words: terminology, secondary nomination, category, language economy, parts of speech, composite words.

Постановка проблеми. Проблеми і процеси номінації сьогодні розглядаються з позицій когнітивної науки в межах номінативної діяльності людини. Номінативна діяльність вивчається як особлива мовленнєво-мисленнєва діяльність, яка протікає в єдності мови й мислення і не є вільною від зовнішніх соціально-історичних факторів, які є складовою когнітивного процесу. Номінативна ономазіологічна діяльність є когнітивною за своєю природою, тому що відбиває результати пізнання у людській свідомості. Основне питання, яке відображає когнітивну сутність номінації сформулювала О. Кубрякова: як формування думок, знань, гіпотез, емоцій і оцінок породжує потребу їхньої об'єктивації в конкретних мовних формах [Кубрякова 2004, с.325]. У центрі уваги при такій постановці питання постає акт номінації як процес і результат: фіксація ознак предмета, визначених у результаті пізнавального акту й закріплення за мовним знаком поняття – сигніфіката, який відображає певні ознаки – денотати предметів і процесів оточуючого світу. В акті номінації відбувається процес категоризації і класифікації через закладання у слові певних класифікаційних типізуючих ознак, які в більшій або меншій мірі відображають ознаки найкращого зразка категорії предметів. Ознака має бути зафіксованою у формі мовного знаку, достатній для її подальшого розпізнавання й ідентифікації як родової для певної групи предметів – категорії.

Завдання дослідження. Терміни і терміносистеми є мовною формою реалізації наукової й науково-технічної картини світу, специфічної когнітивної інфраструктури, в якій матеріалізуються спеціальні знання. Розуміння особливостей спеціальної термінологічної номінації, її когнітивних аспектів є важливим для визначення можливостей термінологізації різних частин мови як процесу відображення свідомістю людини науково-технічної картини світу, засвоєння і збереження фахової інформації і спеціальних понять.

Предмет дослідження – німецька термінологія гірництва, термінологічна словотвірна номінація.